IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
**Volume 22 Issue 01 IYUN 2026**

# SHAXSNI SHAKLLANTIRISHDA TA’LIM VA TARBIYANING O‘RNI

**Ibragimova Dilorom Atamuratovna**
Urganch davlat tibbiyot universiteti o‘qituvchisi
Elektron pochta: ibragimovadilorom24@gmail.com

**Annotatsiya**: Mazkur maqolada ta’lim va tarbiyaning shaxs rivojlanishidagi o‘rni, ularning yosh avlodning ma’naviy, axloqiy, intellektual hamda ijtimoiy taraqqiyotiga ta’siri ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Zamonaviy ijtimoiy taraqqiyot sharoitida har tomonlama rivojlangan shaxsni shakllantirishda ta’lim tizimi va tarbiya jarayonlarining uzviy bog‘liqligi tahlil qilingan. Yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalash, innovatsion pedagogik yondashuvlarni qo‘llash hamda ta’lim sifati orqali inson kapitalini rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Tadqiqotda shaxs shakllanishida oila, ta’lim muassasalari va jamiyat hamkorligining muhimligi ochib berilgan.

**Kalit so‘zlar:** ta’lim, tarbiya, shaxs shakllanishi, har tomonlama rivojlangan avlod, pedagogika, ma’naviy-axloqiy tarbiya, innovatsion ta’lim, yoshlar tarbiyasi, inson kapitali, ijtimoiy rivojlanish.

Globallashuv va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi davrida inson kapitalini rivojlantirish, har tomonlama barkamol avlodni tarbiyalash hamda raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Har qanday jamiyat taraqqiyoti, avvalo, ta’lim tizimi va tarbiya jarayonining samaradorligiga bog‘liqdir. Chunki aynan ta’lim va tarbiya orqali insonning intellektual salohiyati, ma’naviy dunyoqarashi, kasbiy kompetensiyasi hamda ijtimoiy faolligi shakllanadi. Shaxsning har tomonlama kamol topishi uchun chuqur bilim bilan bir qatorda yuksak axloq, vatanparvarlik, milliy qadriyatlarga hurmat va mustaqil fikrlash ko‘nikmalari ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Mustaqillik yillarida O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, yoshlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash hamda zamonaviy bilim va kasb-hunarga ega avlodni tarbiyalashga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Xususan, so‘nggi yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar ta’lim sifati va tarbiya samaradorligini oshirishning muhim omiliga aylandi. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-sonli “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida”gi Farmonida ta’lim tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish, innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish va zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida malakali mutaxassislar tayyorlash asosiy maqsad sifatida belgilangan.

Shuningdek, 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun uzluksiz ta’lim tizimini takomillashtirish, yoshlarning sifatli ta’lim olishini ta’minlash va ularni milliy hamda umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash uchun huquqiy asoslarni mustahkamladi. Mazkur qonunda ta’lim va tarbiyaning uzluksizligi, insonparvarlik tamoyillari hamda shaxs manfaatlarining ustuvorligi alohida ta’kidlangan.

Ta’lim va tarbiya o‘zaro chambarchas bog‘liq tushunchalar bo‘lib, ularning uyg‘unligi shaxs shakllanishining asosiy omili hisoblanadi. Agar ta’lim insonning bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirsa, tarbiya uning ma’naviy va axloqiy fazilatlarini shakllantiradi. Shu bois pedagogikada “tarbiyasiz ta’lim bo‘lmaydi, tarbiyasiz esa mukammal ta’lim bo‘lmaydi” degan g‘oya ustuvor o‘rin egallaydi. Yoshlarning ijtimoiy hayotga moslashuvi, mustaqil fikrlashi, kreativligi va kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy ta’lim texnologiyalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda dunyo mamlakatlari tajribasi shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiy rivojlanishning asosiy mezonlaridan biri inson kapitaliga yo‘naltirilgan investitsiyalardir. Jahon banki ma’lumotlariga ko‘ra, rivojlangan davlatlarda inson kapitali milliy boylikning qariyb 70 foizini tashkil etadi. Shu sababli O‘zbekistonda yosh avlodning sifatli ta’lim olishi, xorijiy tillarni o‘rganishi, raqamli texnologiyalarni egallashi hamda innovatsion fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga katta e’tibor qaratilmoqda.

Shaxsni shakllantirish jarayoni biologik, ijtimoiy va ma’naviy omillar ta’sirida rivojlanadigan murakkab pedagogik-psixologik hodisadir. Inson tug‘ilgan paytdan boshlab oilada dastlabki tarbiyani oladi, keyinchalik esa maktabgacha ta’lim, umumiy o‘rta ta’lim, kasb-hunar va oliy ta’lim tizimi orqali jamiyatning faol a’zosiga aylanadi. Aynan shu jarayonlarda ta’lim va tarbiya insonning dunyoqarashi, qadriyatlari hamda hayotiy maqsadlarini shakllantiradi.

Abdulla Avloniy: “Tarbiya biz uchun yo hayot — yo mamot, yo najot — yo halokat, yo saodat — yo falokat masalasidir”, — deb ta’kidlagan. Ushbu fikr tarbiyaning jamiyat hayotidagi naqadar muhim o‘ringa ega ekanligini yaqqol ifodalaydi. Chunki tarbiya insonning nafaqat xulq-atvorini, balki uning kelajakdagi faoliyatini ham belgilaydi. Shu bois zamonaviy ta’lim tizimida ma’naviy-ma’rifiy ishlarni kuchaytirish, yoshlarni yot g‘oyalardan himoya qilish va ularda milliy qadriyatlarga sadoqatni shakllantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida yoshlar siyosatini rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan islohotlar ham barkamol avlodni shakllantirishga qaratilgan. Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan “Yangi O‘zbekiston — ma’rifatli jamiyat” tamoyili ta’lim va tarbiyani davlat taraqqiyotining eng muhim omili sifatida e’tirof etadi. Xususan, “Besh muhim tashabbus” doirasida yoshlarning madaniyat, san’at, sport, axborot texnologiyalari va kitobxonlikka bo‘lgan qiziqishini oshirish bo‘yicha olib borilayotgan ishlar ularning ma’naviy salohiyatini yuksaltirishga xizmat qilmoqda.

Ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish ham shaxs rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Interaktiv metodlar, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish va raqamli texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish hamda ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Xususan, STEAM-ta’lim tizimi bugungi kunda yoshlarning ilmiy-texnik salohiyatini oshirishning muhim vositasi bo‘lib xizmat qilmoqda.

Shaxs tarbiyasida oilaning o‘rni beqiyosdir. Oila insonning birinchi ijtimoiy maktabi hisoblanadi. Aynan oilada bolaning axloqiy qarashlari, muomala madaniyati va milliy qadriyatlarga munosabati shakllanadi. Farzand tarbiyasidagi ota-onalarning mas’uliyati davlat siyosatida ham alohida e’tirof etilgan. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ota-onalarning voyaga yetmagan farzandlarini tarbiyalash va o‘qitish majburiyati belgilab qo‘yilgan. Bugungi kunda ayrim yoshlar orasida uchrayotgan huquqbuzarlik, internetga qaramlik, ma’naviy inqiroz va ijtimoiy loqaydlik kabi muammolar oilaviy tarbiya masalasiga yanada jiddiy yondashishni talab etmoqda. Shu sababli mahalla, ta’lim muassasalari va oila hamkorligini mustahkamlash zarur. Xususan, psixologik xizmat faoliyatini takomillashtirish yoshlarning ruhiy salomatligini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega.

Jamiyat ham shaxs tarbiyasining muhim institutlaridan biridir. Ommaviy axborot vositalari, internet tarmoqlari, madaniy va ma’rifiy muassasalar yoshlarning dunyoqarashiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois axborot xavfsizligini ta’minlash, yoshlarni zararli g‘oyalardan himoya qilish hamda milliy mafkurani mustahkamlash bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biridir. So‘nggi yillarda O‘zbekiston ta’lim tizimida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Maktabgacha ta’lim bilan qamrov keskin oshdi, yangi oliy ta’lim muassasalari tashkil etildi va xorijiy universitetlar filiallari ochildi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 2016-yilda oliy ta’lim bilan qamrov qariyb 9 foizni tashkil etgan bo‘lsa, 2025-yilga kelib bu ko‘rsatkich 42 foizdan oshdi. Bu esa yoshlarning oliy ta’lim olish imkoniyatlari kengayib borayotganidan dalolat beradi.

Bundan tashqari, raqamli ta’lim platformalarining joriy etilishi ta’lim sifatini oshirishga

xizmat qilmoqda. “Elektron ta’lim”, “Masofaviy ta’lim”, “Raqamli universitet” kabi tizimlar zamonaviy ta’limning ajralmas qismiga aylandi. Pandemiya davrida onlayn ta’lim platformalarining joriy qilinishi ta’lim tizimi uzluksizligini ta’minlashda muhim rol o‘ynadi.

Prezidentning PQ-4884-son qaroriga muvofiq, pedagog kadrlarning malakasini oshirish, ularning ijtimoiy mavqeini yuksaltirish va moddiy rag‘batlantirish tizimini takomillashtirish bo‘yicha muhim vazifalar belgilandi. Chunki sifatli ta’limning asosiy omili — malakali o‘qituvchidir.

Yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biridir. Ma’naviy yetuk shaxsni tarbiyalash jamiyat barqarorligi va taraqqiyotini таъминлaydi. Shu sababli ta’lim tizimida ma’naviyat darslari, kitobxonlikni targ‘ib qilish, vatanparvarlik tadbirlari va tarixiy merosni o‘rganishga katta e’tibor qaratilmoqda.

Ajdodlarimizning boy ilmiy va ma’naviy merosi yoshlar tarbiyasida muhim manba hisoblanadi. Imam Buxoriy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy, Mirzo Ulug‘bek kabi buyuk allomalarimizning ilm-fan va ma’rifat haqidagi qarashlari bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan.

Yoshlarni kitobxonlikka jalb qilish ularning tafakkuri, nutq madaniyati va dunyoqarashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu maqsadda mamlakatimizda “Yosh kitobxon” tanlovlari, kitob yarmarkalari hamda elektron kutubxona tizimlari keng yo‘lga qo‘yilgan.

Xulosa qilib aytganda, ta’lim va tarbiya shaxsni shakllantirishning asosiy omillari hisoblanadi. Zamonaviy jamiyatda har tomonlama barkamol avlodni tarbiyalash davlat taraqqiyotining ustuvor yo‘nalishiga aylangan. Agar ta’lim insonning bilim va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirsa, tarbiya uning ma’naviy va axloqiy fazilatlarini shakllantiradi. Demak, ta’lim va tarbiya uyg‘unligini ta’minlash jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.

O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlari, prezident farmon va qarorlari hamda davlat dasturlari yoshlarning sifatli ta’lim olishi va har tomonlama rivojlanishi uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Kelajakda xalqaro standartlar asosida rivojlangan ta’lim tizimi, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va ma’naviy-ma’rifiy ishlarni kuchaytirish orqali barkamol shaxsni tarbiyalashga erishiladi.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati**

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ–637-son. – Toshkent, 2020-yil 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida: PF–5847-son Farmon. – Toshkent, 2019-yil 8-oktabr.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
4. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992. – 160 b.
5. Ishmuhamedov R., Yo‘ldoshev M. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nihol, 2013. – 279 b.
6. Омонов Х.Т., Мирвоҳидова М.Н. Кимё методологияси ва методикасининг баъзи услубий масалалари. Методик қўлланма. -Т.: ТДПУ, 2002.
7. Омонов Х.Т. Оламнинг илмий манзарасини яратишда фанлар интеграцияси ва дифференциясининг ўрни. // «Таълимда ижтимоий-гуманитар фанлар» журнали, 2007, №3.
8. Хўжаев В.У., Мамаюсупов С., Жуманов А.М. Подготовка будущего учителя химии на основе инновационых технологий. // Узлуксиз таълим тизимида математика ва информатика фанларини укитишини такомиллаштириш масалалари" Республика илмий-амалий конференция материаллари. - Қўқон, КукДПИ, 2012.